

KAREL JAROMÍR ERBEN - KYTICE

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

sbírka balad (poezie, lyricko-epická skladba)

Literární směr:

vydáno r. 1853; český romantismus

Slovní zásoba:

spisovný jazyk (zastaralý); tzv. baladická zkratka = zhuštěný a úsporný jazyk, často neslovesné věty bez spojek; citoslovce → dějový spád + dramaticklost; zvukomalba; nálehavost a mystičnost (pohádkové a kouzelné prvky); časté personifikace (připisování lidských vlastností neživým předmětům nebo věcem) nebo metafora

Rytmus, verš, rým:

RYM: sdružený (Vodník, Svatební košile,...), střídavý (Kytice, Polednice, Štědrý večer), přerývaný (Vodník); VERŠ: přízvukový; RYTMUS: ve většině balad různorodý (trochej, jamb i daktyl)

Motivy:

vztahy mezi matkou a dítětem; rozpor mezi jednáním hl. postavy a pradávňou morální zkušeností lidstva (např. zapomenutí na lásku k dítěti, chamtivost, atd.) → za chybné chování vždy přichází trest

Vypravěč/lyrický subjekt:

autor - vnější nezávislý pozorovatel děje (-er forma) X časté střídání s přímou řečí (monologem) jednotlivých postav

Postavy:

většinou převažují ženy (např. matka, dcera nebo syn, apod.), dále některé pohádkové a nadpřirozené postavy (polednice, vodník, aj.)

Děj:

1. KYTICE: vstupní báseň; etymologická = vysvětluje název květiny mateřídouška; obsahuje přání, aby se sbírka líbila všem slovanským národům; matka zemře → je jí líto dětí, které jí chodí na hrob → převtěli se do květiny; 2. POKLAD: matku zláká poklad v jeskyni → bere zlato, ale zapomene tam dítě → po roce ho tam najde živé; porušení vztahu matka-dítě z chamtivosti (nadčasovost); 3. SVATEBNÍ KOŠILE: dívka se modlí ke svému milému, který odešel na vojnu → ten se vrací, ale jako oživlá mrtvola → dívka je okouzlená a nechá se mrtvolou vést až na hřbitov → na poslední chvíli se schová do márnice → je zachráněna východem Slunce; motiv přílišného lpění na mrtvém; 4. POLEDNICE: porušení vztahu matka-dítě (malý syn zlobí matku při vaření → ona v návalu zlosti volá polednici, ta nakonec opravdu přijde → poté přichází otec z práce a najde matku v bezvědomí a dítě udušené) → přísné potrestání → smrt dítěte; 5. ZLATÝ KOLOVRAT: král v lese potká Doru → její macecha chce ale provdat svou vlastní dceru → ženy společně zabijí Doru → král se ožení s její vlastní dcerou → král však lež odhaluje a díky kouzlu se znovu shledává s oživenou Dorou; pohádkové motivy (kouzelné předměty); dobro vítězí nad zlem; 6. ŠTĚDRÝ DEN: Marie a Hana chtějí znát budoucnost → sklánějí se nad jezerem → Hana ve vodě vidí Václava, Marie pohřeb → Hana se do roka vdává za Václava, Marie umírá; poučení - člověk nemá chtít znát svou budoucnost = porušení přirozenosti; 7. LILIE (dokončena dodatečně); 8. HOLOUBEK; 9. ZÁHOŘOVO LOŽE: Záhoř byl zločinec → musel se kát, aby mu bylo odpuštěno; 10. VODNÍK: dcera dvakrát chybovala (neposlechla matku a šla k jezeru; Vodník ji unesl → později ji již poslechla a do jezera se za vodníkem nevrátila, ale právě na úkor jejich společného dítěte, které vodník za trest zabije) → trest - smrt dítěte; 11. VRBA: duše ženy se v noci mění na duši vrby (totemistický prvek) → její muž vrbu pokácí, ale žena kvůli tomu umírá; 12. DCEŘINA KLETBA - porušení vztahu matka-dcera; 13. VĚŠTKYNĚ

Kompozice:

předem promyšlené rozvržení celé sbírky - skládá se z 13 balad, které jsou zrcadlově uspořádány = zrcadlová kompozice (výstavba) - 7. balada je prostřední, ostatní jsou zrcadlově uspořádány podle podobnosti svých dějů (1. > 13., 2. > 12., 3. > 11., 4. > 10., 5. > 9., 6. > 8.); sloky po 8 verších; KOMPOZIČNÍ POSTUP VYPRÁVENÍ: u většiny balad chronologický (Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat), někdy částečně retrospektivní (Dceřina kletba)

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla):

připomenutí pradávňích morálních zásad; zodpovědnost za vlastní chyby → za chyby vždy přichází trest; připomínka lidové slovesnosti (starých lidových pověr a zvyků); morální zákony lze překonat pouze pokáním, odpuštěním nebo láskou

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

bitva u Waterloo – prohra Napoleona → deportován na ostrov Sv. Helena (1815); probíhá Vídeňský kongres - řeší dopady napoleonských válek (1815); revoluce ve většině evrop. měst (1848); Všeslovanský sjezd v Praze → povstání potlačeno (1848); František Josef I. se stal rakous. císařem (1848)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

strach z rakousko-uherské tajné policie (cenzura, atd.)

Kontext dalších druhů umění:

HUDBA: Bedřich Smetana (1824-1884); Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Kontext literárního vývoje:

Božena Němcová (1820-1862); začíná se prosazovat realismus; pozvolna končí období českého romantismu

AUTOR

Život autora:

Karel Jaromír Erben (1811-1870) – český spisovatel, historik, právník, překladatel, archivář, obrozenec a sběratel českých lid. písní, básní a pohádek; představitel romantismu a zakladatel moderní české balady; nar. v Miletíně → gymnázium v Hr. Králové → filozofie a práva v Praze (přátelství s K.H. Máchou a Fr. Palackým) → zájem o historii a národopis → svatba → od r. 1851 archivářem města Prahy (poté vysokým úředníkem) → r. 1853 vyšla poprvé sbírka Kytice → smrt dětí a manželky → zhoršení zdrav. stavu → r. 1870 zemřel v Praze (59 let); ZAJÍMAVOSTI: na sbírce Kytice pracoval 20 let

Vlivy na dané dílo:

zájem o lidovou slovesnost; práce archiváře

Vlivy na jeho tvorbu:

smrt dětí a manželky; zájem o lidovou slovesnost; práce vrchního pražského archiváře (přístup k množství materiálů); František Palacký; K.H. Mách

Další autorova tvorba:

Erben byl velice aktivní a činný → vědecká činnost (literární a politické dějiny); sbírání ústní lid. slovesnosti (Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských - v nářečích původních - 1805); pohádky (Dlouhý, široký a bystrozraký; Tři zlaté vlasy děda Vševeda; Pták Ohnivák a liška Ryška; Zlatovláska; Živá voda); Písně národní v Čechách; vlastenecká díla (Na hřbitově; Tulák); historická díla (např. Rukopis museijní letopisů Kosmových)

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

HUDBA: Antonín Dvořák (opera Ruřalka); Zdeněk Fibich; MALBA: Mikoláš Aleš; DIVADLO: parodie díla vznikla např. v pražském divadle Semafor; FILM: Kytice (7 zfilmovaných básní ČR; 2000) - režie: F. A. Brabec; hrají: Anna Geislerová, Bolek Polívka, Karel Roden, aj. + 4x Český lev

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

dílo výrazně ovlivnilo podobu moderních českých balad - Jan Neruda, Jaroslav Vrchlický, Petr Bezruč, Jiří Wolker (balady se sociální tematikou)

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

dílo bylo veřejností považováno za velmi vlastenecké a bylo tedy vnímáno pozitivně

Dobová kritika díla a její proměny:

pozitivně vnímala dílo i dobová literární kritika

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

dřívější chápání morálky zpracované v tomto díle je zajímavé srovnat s dnešním (nabízí se konstatování, že dnes morálka není brána tak vážně)

SROVNÁNÍ

Srovnání s vybraným literárním dílem:

Edgar Allan Poe – Havran (v této básni se také objevuje motiv přílišného lpění na mrtvém, podobně jako v baladě Svatební košile)

balada - epická, lyricko-epická nebo lyrická báseň; ponurý děj; často s tragickým koncem; původně založené na lidových pověrách a zvycích (K. J. Erben) – ve 20. století se v nich začíná objevovat sociální podtext (Jan Neruda, Jiří Wolker, Jaroslav Vrchlický nebo Petr Bezruč)

romantismus - v literatuře jde o směr, který se rozvíjel zejména v 1. pol. 19. stol. a pravděpodobně vznikl v Anglii; rozvíjela se zejména lyrická (nedějová) poezie, lyricko-epické žánry, ale také román, aj.; ZNAKY: konflikt mezi vnitřním a vnějším (reálným) světem; pocit vnitřní rozervanosti hlavního hrdiny, který se vzpírá společenským konvencím; PŘEDSTAVITELE: lord Byron, sestry Brontëovy, Robert Louis Stevenson, Oscar Wilde, bratři Grimmové, Heinrich Heine, Victor Hugo, Stendhal, Alexandre Dumas st., Alexander S. Puškin, Karel Hynek Mácha, Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Hans Christian Andersen, aj.

české národní obrození - OBDOBÍ: poslední třetina 18. stol. - r. 1848; CÍL: pozvednutí českého jazyka a národního vlastnictví obyvatel; VÝZNAMNÍ OBROZENCI: Josef Dobrovský, Josef Kajetán Tyl, Josef Jungmann, Božena Němcová, Karel Hynek Mácha, Karel Jaromír Erben, František Palacký, aj.